

11. อีเหนา

11.1 ประวัติความเป็นมา เจ้าฟ้าหญิงกมลและเจ้าฟ้าหญิงมุกฎ พระราชธิดาในพระเจ้าอู่หัวบรมโกศ ทรงนิพนธ์เรื่องอีเหนาขึ้นโดยทรงฟังเรื่องมาจากนางข้าหลวงชาวมลายู เมื่อเห็นว่าเนื้อเรื่องสนุกจึงทรงนำมาแต่งเป็นบทละคร เจ้าฟ้าหญิงกมลทรงนิพนธ์เรื่องอีเหนาใหญ่ (ดาหลัง) ส่วนเจ้าฟ้าหญิงมุกฎทรงนิพนธ์เรื่องอีเหนาเล็ก ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระราชนิพนธ์เรื่องดาหลัง จบเรื่อง และพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องอีเหนาขึ้นใหม่เป็นบทละคร เรียกว่าละครใน¹ เพราะแสดงภายในพระราชฐาน อีเหนาพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้รับคำยกย่องจากวรรณคดีสโมสรว่าเป็นยอดของกลอนบทละครว่า

11.2 บทบาทของแหวนในเรื่องอีเหนา

11.2.1 เนื้อเรื่องย่อ กษัตริย์วงศ์เทวา 4 องค์ มีนามตามชื่อเมืองที่ครองราชย์ คือ ท้าวกูเรปัน ท้าวดาหา ท้าวกาหลัง และท้าวสิงหัดสำหรับ ท้าวกูเรปันได้นางนิหลาระดาแห่งเมืองหมันหยา เป็นชายา ส่วนท้าวดาหา ก็ได้นางดาหรวาตีแห่งเมืองหมันหยาเป็นชายา ต่อมาท้าวกูเรปันมีโอรสกับนางนิหลาระดาซึ่งเป็นมเหสีเอก โอรสองค์นี้มีวิชาสูง องค์ปะดาระกาหลาซึ่งเป็นต้นวงศ์อยู่บนสวรรค์ได้นำกริชวิเศษลงมาให้ พร้อมกับจารึกชื่อไว้ที่กริช เรียกชื่อสั้นๆว่า อีเหนา ส่วนท้าวดาหา ก็ได้ชิดากับมเหสีช้อบุษบา และท้าวหมันหยาได้ชิดากับมเหสีเอก ชื่อจินตะหรวาตี

¹ ละครในเป็นละครที่เน้นศิลปะการรำช้าและท่าทาง มีกำหนดให้เล่นเพียง 4 เรื่อง คือ รามเกียรติ์ อุณรุท ดาหลัง และอีเหนา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาชิราช, 2526 : 107) แต่ที่นิยมเล่นในปัจจุบันมีเพียง 3 เรื่อง คือรามเกียรติ์ อุณรุท และอีเหนา (เปลื้อง ณ นคร, 2527 : 30)

ท้าวภูเร็นได้ขอหมั้นบุษบาให้อิเหนาตามประเพณี
โบราณ แต่อิเหนาเมื่อเติบโตเป็นเจ้าชายรูปงาม ชำนาญในการใช้กริช
และเมื่อได้มีโอกาสไปงานปลงพระศพพระอัยยิกที่เมืองหมื่นหยง อิเหนากลับ
หลงรักนางจินตะหรา และได้นางเป็นชายา โศกไม่ฟังคำทัดทาน
ของท้าวภูเร็น อิเหนาได้บอกยกเลิกการหมั้นกับนางบุษบา ท้าวดาหาทรง
ขัดเคืองพระทัยมากดังนั้นเมื่อจรรยาภรรยาหมั้น ท้าวดาหาจึงยอมรับ
เพราะแค้นอิเหนา

ฝ่ายองค์ปะตาระกาหลา เทวดาผู้เป็นต้นวงศ์
ไม่พอพระทัยอิเหนาต้องการตัดสินदानให้สำนักตัว จึงบันดาลให้วิชาสะก้าโอรส
ท้าวกะหมังกุหนิงเก็บรูปนางบุษบาได้เกิดคลั่งไคล้รบเร้าให้พระบิดาไปสู่ขอ
ท้าวดาหาก้ให้ไม่ได้ ท้าวกะหมังกุหนิงจึงยกทัพไปรบเพื่อแย่งชิงนางบุษบา

ท้าวดาหาทรงแจ้งข่าวให้ท้าวภูเร็นและจรรยาภรรยา
มารช่วย ท้าวภูเร็นโปรดให้อิเหนาเป็นแม่ทัพออกไป อิเหนาจึงจำใจจาก
นางจินตะหรายกทัพไปช่วยท้าวดาหาจนได้รับชัยชนะ ว่าท้าวกะหมังกุหนิงและ
วิชาสะก้าตาย หลังจากเสร็จศึกแล้ว อิเหนาได้เข้าเฝ้าท้าวดาหา
และเมื่อได้พบนางบุษบาเป็นครั้งแรก อิเหนาถึงกับตะลึงหลงนางบุษบา

เมื่อไม่เห็นทางที่จะได้นางบุษบาโดยดี เนื่องจาก
นางรับหมั้นจรรยาไปแล้ว อิเหนาจึงคิดอุบายคือเผาโรงมหรสพในงานแต่งงาน
ระหว่างนางบุษบากับจรรยา แล้วอิเหนาก็ลักพานางบุษบาไปไว้ในถ้ำซึ่งเตรียม
ไว้ก่อนแล้ว-

องค์ปะตาระกาหลารู้อิเหนามาก จึงบันดาลให้
เกิดพายุใหญ่หอบรคนางบุษบาไปกับเพลิงไปตกที่เมืองประมอดันแล้วแปลงกาย
นางบุษบาเป็นชาย ให้ชื่อว่าอนุกรมม ประทานกริชวิเศษให้ แล้วบอก
ให้เดินทางเข้าสู่เมืองประมอดัน

ต่อจากนี้เนื้อเรื่องจะเป็นการติดตามหา โศกอิเหนา
เป็นฝ่ายตาม บุษบาเป็นฝ่ายหนี เดินทางไปถึงเมืองต่างๆ และปราบเมืองนั้นๆ
ไว้ในอำนาจ จนเมื่อหมดสิ้นเคราะห์กรรมกษัตริย์วงศ์เทวาทั้งหมดก็ได้พบกัน
และครองเมืองมีความสุขสืบไป

11.2.2 ความสำคัญของแหวนในเรื่องอุเทน

เนื่องจากเรื่องอุเทนเป็นบทละครในซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีพระราชประสงค์จะให้ เป็นละครแบบฉบับ เพื่อรักษาจารีตประเพณีของราชสำนัก ดังนั้นเรื่องนี้จะประกอบไปด้วยศิลปะ การร่ายรำ ท่าทาง เพลง และบทเจรจาที่มีจังหวะนุ่มนวลไพเราะ วัตถุประสงค์ทรงเครื่องซึ่งเป็นสมบัติอย่างหนึ่งในการประพันธ์ก็เป็นส่วนหนึ่ง ที่ช่วยให้ตัวละครได้แสดงศิลปะการร่ายรำอันงดงาม ในเรื่องอุเทนมี วัตถุประสงค์ทรงเครื่องปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก และทุกครั้งที่ตัวละครแต่งตัว ก็จะใช้แหวนเป็นเครื่องประดับอย่างหนึ่ง ดังนั้นแหวนที่ปรากฏอยู่ในเรื่องนี้ จึงเป็นองค์ประกอบของเรื่องที่มีส่วนสัมพันธ์กับตัวละครเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นก็ เป็นแหวนที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง

11.2.2.1 แหวนที่มีความสัมพันธ์กับตัวละคร

ในเรื่องอุเทน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงใช้แหวน เป็นเครื่องประดับตัวละครทุกระดับไม่ว่าจะเป็นพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ หรือแม้แต่คนสามัญต่างก็ใช้แหวนเป็นเครื่องประดับทั้งสิ้น เช่น

กัวยะหมิงกุกหนึ่งเจ้าเมือง

กะหมิงกุกหนึ่งทรงอำนาจคั่นพริตน์เมื่อเสด็จยกทัพไปเมืองดาหา ดังคำประพันธ์ว่า

ทับทรวงสีงวาลประดับเพชร

น้ำหนักแต่ละเม็ดเจ็ดกะรัต

กองกรมุดดาควงข้างซีก

ชามรงค์เนาวรัตนจรณา

(อุเทน : 282)

อุษากรรม(นางบุษบา)ราชธิดา

กัวยาดากง ทรงชามรงค์ทั้งสองมือเมื่อจะไปหานางกุ่มมา คำประพันธ์ตอนนี้ว่า

กองกรกามแก้วเพชรรัตน

ชามรงค์ทรงพระหัตถ์ทั้งสอง

อุษะบุหงาห้อยร้อยกรอง

สอดคล้องพระบาทอาตรา ฯ

(อุเทน : 623)

แม้แต่คนสามัญธรรมดาอย่าง

นางสนมกำนันก็แต่งตัวประกวดประชันกัน แหวนก็เป็นเครื่องประดับชนิดหนึ่งที่บรรดาผู้หญิงเหล่านี้สวมเพื่อความสวยงาม ดังนี้

ได้แบ่งเวลาส่วนเพื่อนกันมัดหน้า	เขียนหัวสุดตาด้วยแต้มไฟ
บ้างสลัดแหวนรังแตนเพชรเงาใส	สวมกำไลใส่สร้อยลูกมะยม

(อิเหนา : 801)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าแหวนเป็นเครื่องประดับอย่างหนึ่งที่ผู้ประพันธ์จำเป็นต้องกล่าวถึงพร้อมกับเครื่องประดับชนิดอื่น ทั้งนี้เพราะการสวมแหวนเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของคนไทย ดังนั้นชนทุกชั้นวรรณะจึงสามารถมีแหวนเป็นเครื่องประดับได้เท่าเทียมกัน จะแตกต่างกันก็เพียงชนิดของแหวนเท่านั้น

11.2.2.2 แหวนที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง

เนื่องจากตัวละครใช้แหวนเป็นเครื่องประดับดังได้กล่าวไว้ในข้อแรก ดังนั้นแหวนเหล่านี้จึงมีความสัมพันธ์กับรายละเอียดสำคัญของเนื้อเรื่องบางตอน เช่นตัวละครมอบแหวนให้แก่กันเป็นของคู่ต่างหน้า หรือให้แหวนเป็นค่าจ้างรางวัล เช่น อิเหนามอบแหวนให้นางบุษบาไว้คู่ต่างหน้าก่อนจะกลับไปแก่งสิขีในเมืองดาธา ดังคำประพันธ์ว่า

แล้วเปลี่ยนชามรงค์ให้อรไท	สอดใส่ไว้กับอัยกัลยา
ถ้าน้องนึกคะนึ่งถึงพี่	แหวนนี้ข่มพลงต่างหน้า
ศรีสพลงทางทรงโศกฯ	พระราชเสาวนีย์สรวลห้อยใจฯ

(อิเหนา : 545)

เมื่อตั้งความระตารบชนะท้าวล่าช้า

ท้าวประมอดันทรงมอบชามรงค์เป็นรางวัล คำประพันธ์ตอนนี้เป็นคือ

เทือนนี้	พระผู้ผ่านประมอดันกรุงศรี
ได้ฝังแจ้งใจในคดี	มีพระทัยสุขเกษมเปรมปรา
จึงเรียกเอามงกุฎสิ่งवादทรง	ชามรงค์มีมีค่า
มาประทานจะลสิ่งวิสังกา	ส่วนมิสาระบันหนักก็ฝากไป
	(อิเหนา : 1000)

แหวนในตัวอย่างข้างต้นถือว่า

มีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง ทั้งนี้เพราะในเนื้อเรื่องกล่าวถึงการให้ของที่ระลึกไว้ดังต่อไปนี้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้เป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งของคนไทย นอกจากนี้การให้แหวนเป็นค่าจ้างรางวัลก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ด้วยเหตุที่คนไทยนิยมสวมแหวน ดังนั้นการมอบแหวนให้ก็เป็นค่าจ้างรางวัล ผู้รับย่อมเต็มใจรับเพราะสามารถนำไปใช้ได้ตลอดเวลา

แหวนในเรื่องอิเหนา ทั้งที่มีความ

สัมพันธ์กับตัวละคร และมีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง แม้ว่าจะไม่มีความสำคัญมากนัก เพราะไม่เกี่ยวข้องกับแก่นเรื่องและโครงเรื่องอันเป็นองค์ประกอบสำคัญ แต่นับว่าเป็นองค์ประกอบที่จะขาดเสียไม่ได้เช่นกัน เนื่องจากตัวละครต้องสวมแหวนเป็นเครื่องประดับ นอกจากนี้จะให้แหวนตามธรรมเนียมในการประพันธ์แล้ว ผู้ประพันธ์ยังนำแหวนเหล่านั้นมาใช้ทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผล และเป็นเอกภาพ

12. เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน

12.1 ประวัติความเป็นมา เรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นเรื่องที่มีเค้าเรื่องจริง ซึ่งเล่าติดต่อกันมาจนกลายเป็นนิทานพื้นบ้านของชาวสุพรรณบุรี และกาญจนบุรี ต่อมาได้มีการแทรกคำกลอนตอนสำคัญ ๆ เช่นบทตัดพ้อต่อว่า-บทชมโฉม บทโอ้อวม บทชมตง เป็นต้น กล่าวคือพอเล่านิทานไปถึงตอนนั้นก็แทรกบทกลอนเข้าไปให้ฟังเกิดความสนุกสนานขึ้น ต่อจากนั้นก็มักคิดนำมาขับเสภาโดยแต่งเป็นกลอนเสภา แต่บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ครั้งกรุงศรีอยุธยาไม่ติดต่อกัน มีเป็นตอนเป็นตอน เพราะผู้แต่งมีเจตนาแต่งให้พอเหมาะที่จะแสดงในสิ่งหนึ่ง ๆ เท่านั้น และผู้แต่งก็มีหลายคน ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีผู้คิดแต่งเสภาเรื่องนี้ให้ติดต่อกัน แต่เนื้อเรื่องก็ยังมีลักษณะเป็นตอน ๆ เพราะผู้แต่งแต่ละตอนแต่งตามเรื่องที่ตนได้รู้มา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสวรินทิศจังหวัดพระนคร และพระราชมารดาเจ้าจอมมารคำ และพระราชมารดาเจ้าจอมมารคำ ได้ทรงร่วมกันรวบรวมและชำระบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ขึ้นเป็นฉบับของพระสมุทวชิรญาณ โดยนำบทเสภาเดิมที่มีผู้แต่งไว้เป็นตอน ๆ มาลำดับเรื่อง และแต่งบทเชื่อมความให้สอดคล้องกัน พร้อมทั้งสันนิษฐานผู้แต่งแต่ละตอนไว้ด้วย หากตอนใดที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ก็ไม่แน่ใจว่าจะเป็นส่วนงานเก่าครั้งกรุงศรีอยุธยา ก็ไม่ได้ทรงวินิจฉัยได้ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน นี้มีที่มาจากหลายแห่งหลายส่วน และผู้แต่งหลายคน แต่งกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

12.2 บทบาทของแหวนในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน

12.2.1 เนื้อเรื่องย่อ ขุนช้างขุนแผน เป็นเรื่องรักสามเส้าของชายสองหญิงหนึ่ง แห่งเมืองสุพรรณบุรี คือขุนช้าง ขุนแผน และนางวันทอง โดยทั้งสามเคยเป็นเพื่อนเล่นด้วยกันมาตั้งแต่เด็ก นางวันทองเดิมชื่อพิมพ์ลาไลย ได้แต่งงานกับขุนแผน ซึ่งเป็นคนรูปร่างหน้าตาดีและมีวิชาอาคม แต่ฐานะยากจน

ขุนช้างซึ่งเป็นคนรูปร่างดีแต่รักรวยก็หลงรักนางวันทองด้วย จึงพยายาม
 หลอกล่อนางวันทองมาเป็นคนรักของตนให้ได้ และประสบผลสำเร็จ
 เมื่อคราวขุนแผนถูกเกณฑ์ไปสงคราม ขุนแผนกลับมาทราบเรื่องเข้าก็
 โกรธแค้น ต่อมาขุนแผนถูกขุนช้างกล่าวโทษว่าหนีเวร พระพันวษาจึง
 ให้อภัยโทษและแต่งตั้งขุนแผนเป็นนายด่านตระเวนชายแดน ระหว่างนี้ขุนแผนได้ชองวิเศษ 3 อย่าง
 คือดาบฟ้าฟื้น มีาสีหมอก และกุมารทอง ขุนแผนบุกขึ้นเรือนขุนช้าง
 ไล่ นางวันทองซึ่งเป็นที่อาศัยของขุนช้างเป็นเมีย และได้มอบแหวน
 ให้นางวันทองกับเงินไถ่ตัว แล้วขุนแผนก็ลักพานางวันทองหนีไปอยู่ป่า ขุนช้าง
 ฝากความผิดกราบทูลพระพันวษาว่า ขุนแผนเป็นกบฏ ขุนแผนและนางวันทองจึงต้อง
 หนีต่อไป ต่อมานางวันทองครรภ์แก่ ขุนแผนจึงเข้ามาขอตัวเมียได้ส่วนกันแล้ว
 ปรากฏว่าขุนแผนชนะความ แต่ในไม่ช้าก็ถูกจำคุกเพราะไปทูลขอนางลาวทอง
 ขุนช้างลุดนางวันทองไปอยู่เมืองสุพรรณบุรี นางวันทองคลอดบุตรเป็นชาย
 ชื่อพลายงาม เมื่อโตขึ้นได้เป็นทหารและรับอาสาไปรบชนะศึกเชียงใหม่
 ได้รับแต่งตั้งเป็นหมื่นไวยวรนาถ หัวหน้านาคเล็กฝ่ายขวา ส่วนขุนแผน
 ซึ่งได้ไปสู้รบในศึกครั้งนี้ด้วยได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระสุรินทรภาไชย
 เจ้าเมืองกาญจนบุรี ต่อมาได้สะกดเรือนขุนช้างและวังวอนให้นางวันทอง
 ไปอยู่กับตน ขุนช้างโกรธแค้นมากจึงทำฎีกากล่าวโทษพระไวย
 สมเด็จพระพันวษาจึงเรียกนางวันทองมาสอบถามว่าจะสมัครใจอยู่กับใคร
 นางวันทองทูลตอบเป็นกลาง พระพันวษาจึงสั่งให้ประหารชีวิตนางวันทอง
 เนื้อเรื่องภายหลังเป็นเรื่องของพระไวย ซึ่งมีภรรยา 2 คน คือนางศรีมาลา
 กับนางสร้อยฟ้า นางสร้อยฟ้าทำเสน่ห์แต่ถูกจับได้จึงถูกเนรเทศกลับ
 เมืองเชียงใหม่

12.2.2 ความสำคัญของแหวนในเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน

12.2.2.1 แหวนที่มีความสัมพันธ์กับตัวละคร

แหวนที่มีความสัมพันธ์กับตัวละครในเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน เป็นแหวน
 ที่ตัวละครใช้สวมเป็นเครื่องประดับเพื่อความสวยงาม และเพื่อเป็นเครื่องราง
 ของขลัง ในบทละครในเรื่อง อุณรุท รามเกียรติ์ และ อิเหนา นั้น
 ผู้ประพันธ์ให้แหวนตามขนบนิคมของการประพันธ์ โดยให้ตัวละครสวมแหวน
 และเครื่องประดับอื่นๆ ตามลักษณะการแต่งตัวของตัวละครไทย แต่สำหรับ

เสลาเรื่องขุนช้างขุนแผนนั้น เนื้อเรื่องเป็นเรื่องของคนสามัญเป็นส่วนใหญ่ แม้จะกล่าวถึงพระมหากษัตริย์และหญิงในราชสำนักอย่างนางสร้อยฟ้า และนางสร้อยทอง แต่ไม่ปรากฏว่าตัวละครเหล่านี้จะแต่งตัวด้วยเครื่องแต่งกายที่ครบครันอย่างละครใน โดยตัวละครสามัญจะสวมเครื่องประดับน้อยชิ้นแต่ในจำนวนเครื่องประดับที่มักจะมีแหวนอยู่ด้วยทุกครั้ง เช่น

การแต่งตัวของขุนช้าง เมื่อขุนศรีวิชัย

นำไปปลงวายตัวต่อพระพันวษา ขุนช้างสวมเครื่องประดับเพียง 2 อย่าง คือกำไลและแหวน ดังคำประพันธ์ว่า

กำไลทองสองเส้นแน่นสองแขน

ไว้ถือแหวนเพชรสอดสอดใส่กำมือ

ดูเหมือนลูกเสื้อปลาน้ำเย็นตาผอย

วังร้อสร้อยขี้กมอเข้าหลกลาง

(ขุนช้างขุนแผน : 12)

การแต่งตัวของนางพิมพิลาโลยในวัน

ไปฝังเกศน์มหาชาติ นางพิมพิลาโลยสวมเครื่องประดับเพียงอย่างเดียวคือแหวน คำประพันธ์ตอนนี้เป็นคือ

ใส่แหวนเพชรประดับทับทิมพลอย

สอดกำมือแหวนงูคูลิ้นไหว

อีเล็กเอ็ยหีบหมากเครื่องนากใน

อันถมซาเอาไปอย่าได้ช้า

(ขุนช้างขุนแผน : 59)

นอกจากสวมแหวนเพื่อความสวยงามแล้ว

เมื่อตัวละครต้องต่อสู้กัน การบาดเจ็บย่อมต้องมีเป็นธรรมดา ในสมัยนั้นสังคมไทยมีความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ดังนั้นผู้ประพันธ์จึงสอดแทรกความเชื่อนี้เข้าไปในเรื่องของตนเพื่อให้ตัวละครสวมแหวนที่เชื่อว่า จะทำให้ผู้สวมมีทักษะเข้าศึก รอดพ้นจากอาวุธและภัยอันตรายทั้งปวง

ตัวละครที่ผู้ประพันธ์ให้สวมแหวนตาม
ความเชื่อ เช่น ก้าวรูงกาฬิแม่ทัพเชียงใหม่ เมื่อออกรบกับขุนแผนและ
หลายงาม ก้าวรูงกาฬิสวมสายสังวาล ลูกประคำ แหวนทับทิม และเข็มขัด
ตามความเชื่อ คำประพันธ์ตอนนี้นำ

สายสังวาลมหามั้วประคำคล้อง	แหวนทองปัทมราชคาดตะกรุด
เข็มขัดขลุ่ยมอญพรายเป็นลายคุณ	
เสื้อในลงยันทักกันอาวูต	เข็มขัดขลุ่ยมอญพรายเป็นลายคุณ
	(ขุนช้างขุนแผน : 696)

12.2.2.2 แหวนที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง

ในบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน กวีกล่าวถึงแหวนในรายละเอียดของเนื้อเรื่อง
หลายตอนด้วยกัน เช่น ตอนกำเนิดขุนช้างขุนแผน กวีได้นำความเชื่อเรื่องฝัน
ที่เกี่ยวข้องกับแหวนมาใช้ ทั้งนี้เพราะคนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับความฝันและ
การทำนายฝันอยู่มาก เช่น เมื่อฝันว่าได้สวมแหวน กุหลาบ มัลลิกะมาส
(2509 : 75) ได้รวบรวมคำทำนายไว้ดังนี้

...ฝันว่าได้ใส่แหวน ทำนายว่า แม้ไม่มีสามีภรรยาจะมา เชื้อชาติ
พิสดารทุกคำคือ คงได้กลิ่นดวงจันทร์ เกษมสันต์ล้าราญ ปานดัง
ได้ขึ้นสวรรค์ เพราะคือนั้นรูปร่างงามก็เพราะ มีศักดิ์กับบริบูรณ์
เงินทอง คำทายคล่องผลดี แม้ว่ามีคู่แล้ว จะได้แก้วแหวนเงินทอง
หรือถ้าปองอยากได้บุตรให้เป็นบุตราบุตรี ก็จะมีมาตั้งใจเพราะบุญ
ได้สร้างสมอบรมมาแต่ก่อน

จากความเชื่อเรื่องฝันและการทำนายฝัน
ที่มีอยู่ในสังคมไทยนี้เอง กวีจึงนำเอาความเชื่อนี้มาใช้ในวรรณคดี โดยเฉพาะ
ความฝันที่เกี่ยวข้องกับแหวนมีปรากฏอยู่ในเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตั้งแต่
ตอนเปิดเรื่อง คือ เมื่อนางทองประศรีจะมีบุตร นางฝันว่าได้แหวนของพระอินทร์
ดังคำประพันธ์ว่า

มาจะกล่าวถึงนางทองประศรี
 นิमितผืนนี้ว่าท้าวสหทัยนี้
 ครั้นถึงจึงยื่นแหวนนั้นให้
 แสงเพชรส่องวาบปลาบเข้าตา

นอนด้วยสามีในเรือนใหญ่
 ถือแหวนเพชรเม็ดใหญ่เหาะดินมา
 นางรับแหวนไว้ด้วยทรรษา
 ดันผวาคว่ำท้าวปลุกผัวพลัน
 (ขุนช้างขุนแผน : 3-4)

จากความผืนดังกล่าวนี้ ขุนไกร

ผู้สวามีทำนายว่านางจะมีบุตรที่เก่งกล้าสามารถ และมียศศักดิ์สูง
 ค่าประพันธ์ตอนนี้ คือ

ผืนว่าได้ข่าวมรดงวิเศษ
 เฒ่ารัตต์เอ่ร้ายงามเพริศนราธ
 จะมีครุภักุณจะเป็นชาย
 กล้าหาญการรบรงค์คงทน
 ซึ่งว่าเพชรศักดิ์กล้า
 นึกศักดิ์เป็นพระอาชาไข

ของโกสิยตรีเนตรอันเจิดฉาย
 บรรยายว่าเป็นสิ่งมิ่งมงคล
 ดังกทหารพระนารายณ์มาปฏิสนธิ
 ฤทธิรณปราบทั่วทั้งแดนไตร
 ภายหลังจะได้เป็นทหารใหญ่
 ร่วมพระทัยทรงธรรมพระพันปี
 (ขุนช้างขุนแผน : 4)

ส่วนนางศรีประจันก่อนที่จะมีบุตรสาว

คือนางพิมพิลาไลย นางผืนว่าได้แหวนของพระพิศณุกรรม ดังนี้

มากล่าวถึงนางศรีประจัน
 ว่าพระพิศณุกรรมเหาะดินมา

ที่ขงคินนอนผืนในเคหา
 ถือแหวนประดับมาสวมนิ้วนาง
 (ขุนช้างขุนแผน : 4)

¹ แหวนประดับ หมายถึงแหวนที่มีหัวเป็นทับทิมเม็ดใหญ่แล้วมีทับทิม
 หรือพลอยบดฝังรอบเป็นวงกลม (กาญจนาภรณ์, 2520 : 10)

พันศรโยธาผู้เป็นสามีได้ทำนายว่า
นางกำลังจะมีบุตรสาวหน้าตาสวยและมีฝีมือในการช่าง ดังคำประพันธ์ว่า

พันศรโยธาผู้ตัวแก้ว	ฟังเมื่อเล่าแล้วหัวเราะว่า
จึงทำนายฝันไปมิได้ช้า	ว่าเจ้าฝันนั้นหนาจะมีครรภ์
ได้แหวนประดับลูกจะเป็นหญิง	รูปร่างงามจริงตลอดแก่สังสร
ด้วยเป็นขบวนของพระวิศณุกรรม	จะเป็นช่างใครนั้นไม่ทันเลย

(ขุนช้างขุนแผน : 5)

หลังจากกวีเปิดเรื่องด้วยการให้
ตัวละครเห็นแหวนและมีการทำนายฝันดังกล่าวแล้วก็เดินเรื่องต่อไป
โดยได้ให้ตัวละครมอบแหวนทำขวัญแก่ทารกที่เพิ่งคลอด ดังคำประพันธ์ว่า

ปู่ย่าตาทวดมาทำขวัญ	แหวนทองผูกพันเข้าเหลืองหลาย
เลี้ยงมากก็ได้ห้าขวบปลาย	รูปร่างงามยิ่งพริ้งเพรา

(ขุนช้างขุนแผน : 10)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็น
ถึงความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัว กล่าวคือครอบครัวไทยจะเป็น
ครอบครัวใหญ่ ปู่ย่าตาชามมีอิทธิพลใกล้ชิดกับลูกหลาน ดังนั้นเมื่อมี
สมาชิกใหม่ในครอบครัว ญาติผู้ใหญ่เหล่านี้จึงนำของมีค่ามารับขวัญ
พร้อมทั้งมีการทำบายศรีสู่ขวัญเพื่อให้เกิดสิริมงคล

ในเสภาขุนช้างขุนแผน ยังมีการนำ
แหวนมาใช้เป็นรางวัล คือเมื่อนางเมืองแทะสลักผลไม้ได้สวยงาม นางก็ได้
รับรางวัลเป็นแหวนทองเหลือง (บรรณาการ, 2512 : 56) และเมื่อ
ขุนแผนจะจากนางแก้วกิริยา ขุนแผนได้มอบแหวนไว้ให้นางคู่ต่างหน้า
(เรื่องเต็ม : 377)

จะเห็นได้ว่าการนำแหวนมาใช้เป็นองค์ประกอบของเรื่องใบเสมาชนช้างขุนแผน นี้ก็นำแหวนมาสัมพันธ์ทั้งกับตัวละครและเนื้อเรื่อง โดยใช้นวนเป็นเครื่องประดับ ใช้เป็นเครื่องรางของขลัง มลกาแหวนให้เป็นค่าจ้าง และใช้นวนเป็นของที่ระลึกไว้คู่ต่างหน้าสามารถกัน การนำแหวนมาใช้เป็นองค์ประกอบของเรื่องดังกล่าวข้างต้นนับเป็นส่วนช่วยเสริมให้เสภาเรื่องนี้มีเนื้อเรื่องติดต่อดีต่อกันตลอดทั้งเรื่อง

13. ลักษณะวงศ์

13.1 ปาฐกถิตความเป็นมา เรื่องลักษณะวงศ์ เป็นนิทานคำกลอนของสุนทรภู่ มีความยาว 9 เล่มสมุดไทย ระยะเวลาที่แต่งไม่ปรากฏแน่ชัดว่าแต่งในรัชสมัยใด ลักษณะของเรื่องเป็นนิทานประโลมโลกที่แต่งขึ้นเพื่อให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านเป็นสำคัญ แต่เนื้อเรื่องก็แฝงคติธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ได้อยู่จำนวนมาก

13.2 บทบาทของแหวนในเรื่องลักษณะวงศ์

13.2.1 เนื้อเรื่องและโครงเรื่อง ลักษณะวงศ์ เป็นนิทานคำกลอนที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับ ความรัก ความหลง ความหึงหวง และความอิจฉาริษยา ซึ่งเป็นวิสัยของมนุษย์ กวีเปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงก้าวพรหมทัตกษัตริย์เมืองพาราณสี มีมเหสีคือนางสุวรรณอำภา และโอรสคือพระลักษวงศ์ วันหนึ่งถึง 3 พระองค์เสด็จประพาสป่า ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อนางยักษ์ห่มวิเศษตนหนึ่งมาพบเข้านางเกิดพอใจก้าวพรหมทัต จึงแปลงกายเป็นมณูชนแล้วลอบอุบายให้ก้าวพรหมทัตรับนางเป็นมเหสี และประหารชีวิตมเหสีเดิมและโอรสเสีย แต่พระอินทร์ลงมาช่วยไว้ ทั้งสองพระองค์จึงร่อนเร่ไปในป่า ปัญหาซึ่งชรอยตัวมากยิ่งกัน เมื่อขณะที่กำลังบรรทมหลับอยู่นั้น อัครวิรุฬมาศแห่งเมืองมยุรามาพบและปรารภนางจะได้นางสุวรรณอำภาเป็นมเหสีจึงบังคับนำนางไป แต่ด้วยอำนาจความสัตย์ซึ่งมีต่อพระสวามี นางจึงไม่ตกเป็นของพระยาอัยภ

เนื้อเรื่องดำเนินต่อไป โดยพระลักษมณ์

เที่ยวเดินทางตามหาพระมารดาไปจนถึงอาศรมพระฤๅษีมหาเมฆ ได้ทรงพบ
 ถิ่นนางกนิษฐา ซึ่งพระฤๅษีเลี้ยงไว้ พระลักษมณ์ได้อาศัยอยู่กับพระฤๅษี
 เจ้าเรือนวิชาวินสวารี จากนั้นจึงไปตามหาพระมารดาจนพบ ปัญหาเริ่ม
 คลี่คลายเมื่อยักษ์วิรุณมาศถูกฆ่าตาย พระลักษมณ์ได้ครองเมืองมธูรา
 ต่อจากนั้นได้เดินทางไปเมืองพาราณสี พระลักษมณ์ได้พบกับพระราชบิดา
 นางยักษ์รับอาสาออกสู้รบ แต่นางถูกจับได้และถูกนำไปโยนลงทะเลจนเสียชีวิต
 นางสุวรรณอาภาได้กลับมาเป็นมเหสีดังเดิม

ทางด้านนางกนิษฐา เมื่อพระฤๅษีมรณภาพ
 นางอับจนที่พึ่ง คิดจะฆ่าตัวตาย แต่นางกินนมมาห้ามไว้ แล้วชวนไปอยู่
 ด้วยกษัตริย์สุริยกานต์ นางกนิษฐาได้เพลาอาศรมแล้วไปอยู่กับนางกนิษฐ
 ต่อมาพระลักษมณ์มารับนางกนิษฐาแต่ไม่พบ
 ได้พบกับนางกนิษฐา ได้นางเป็นชายา นางนำไปยังถ้ำสุริยกานต์
 ได้นางกนิษฐาเป็นสาขาน้ำก็ให้นางกลับเมือง ปัญหาที่สองเกิดขึ้นอีกเพราะ
 จะหว่างทางนางกนิษฐากว้าวัวชารลิกไป แต่เกิดไปต่อสู้กับวัวชารอีกตนหนึ่ง
 ในที่สุดก็สิ้นชีวิตทั้งคู่ เทวดาส่งสารนางกนิษฐาจึงมอบแหวนวิเศษให้
 แหวนนางสวมแหวนเมื่อใด ร่างก็จะกลายเป็นพราหมณ์ เมื่อแปลงกายแล้ว
 นางก็เดินทางตามหาพระลักษมณ์ต่อไป

ฝ่ายพระลักษมณ์เมื่อตื่นขึ้นมาไม่พบนางกนิษฐา
 ก็ออกตามหา วนไปถึงเมืองยบล ท้าวภทรสุริยกาลเจ้าเมืองมีราชธิดา
 มีนามว่าอสูณี พระลักษมณ์ได้พบนางกนิษฐา จึงแอบเข้าไปในปราสาท
 และได้รางวัลเป็นชายา ท้าวภทรสุริยกาลทรงกริ้ว สั่งให้ทหารจับพระลักษมณ์
 เมื่อต่อสู้กันทหารเห็นฝ่ายแพ้ พระลักษมณ์จึงได้อภิเษกกับนางอสูณี

เนื้อเรื่องดำเนินติดตามมาอีกชั้น เมื่อพราหมณ์
 กนิษฐามีครรภ์ ก็ไปตามหาพระลักษมณ์จนถึงเมืองยบล เมื่อทราบว่า
 พระลักษมณ์ครองเมืองนี้อยู่และมีมเหสีอีกคนหนึ่ง นางจึงเข้าไปถวายตัว
 เป็นข้ารับใช้ พระลักษมณ์จำนางไม่ได้ แต่ให้ความสนนียมอย่างมาก
 เพราะเห็นว่ามเหสีตนละมีนางกนิษฐา นางอสูณีไม่พอใจ แกล้งใส่ร้าย

ว่าพรหมณ์ลวนลาม พระลักษมณ์ทรงกริ้วสั่งให้นำไปประหารชีวิต
 เรื่องจบลงแบบยโสภณภูกรม ร่างพรหมณ์กลายเป็นหญิง ได้คลอดบุตรชาย
 แล้วนางทิพเกษรก็สิ้นชีวิต พระลักษมณ์ทรงเสียพระทัยมากเมื่อทรงทราบ
 ความจริง จากนั้นก็จัดงานศพให้อย่างสมเกียรติ

13.2.2 ความสำคัญของแหวนในเรื่องลักษมณ์วงศ์

แหวนในเรื่องลักษมณ์วงศ์เป็นแหวนของนางทิพเกษรตัวเอกฝ่ายหญิง แหวนวงนี้
 มีความสัมพันธ์กับโครงเรื่อง เนื่องจากเราได้วางโครงเรื่องให้ตัวละครเอก
 ต้องพลัดพรากจากกัน มีการเดินทางติดตามหากัน ด้วยเหตุที่นางทิพเกษร
 ต้องเดินป่าตามหาพระลักษมณ์เพียงลำพัง ความเป็นหญิงอาจเกิดอันตราย
 ได้ง่าย ทวีจึงให้แปลงกายเป็นชายและจะได้ผูกปมปัญหาให้เรื่องดำเนินต่อไป
 ได้อีก ผู้ที่จะช่วยให้นางทิพเกษรแปลงกายสำเร็จคือเทพารักษ์ประจำดัดนาง
 ซึ่งความจริงเรื่องเทพดาประจำดัดไม้หรือเทพารักษ์นี้เป็นความเชื่อของคนไทย
 มาแต่ครั้งโบราณ โดยเชื่อว่าต้นไม้ใหญ่ ๆ จะมีเทพดารักษาอยู่ และสามารถ
 คลับแคล้วไต่และร้ายแก่มนุษย์ได้ ดังนั้นการสร้างเรื่องให้เทพดาเกิดความ
 สงสัยว่าจะมีคนแหวนวิเศษให้แก่นางทิพเกษรจึงเป็นจินตนาการที่ไม่ไกลจาก
 ประสบการณ์และความนึกคิดของผู้อ่าน เมื่อนางทิพเกษรสวมแหวน นางจึง
 กลายร่างเป็นพรหมณ์ สามารถเดินทางต่อไปได้โดยปลอดภัย คำประพันธ์
 ตอนนั้นว่า

เทวดาก็คิดยสนสังสารนิก	ด้วยเสาวลักษณ์โศกศัลย์รำพันให้
จึงปล่อยมีงมณฑาสุมาลัย	จงหักใจลงเสียบ้างให้บางเบา
จะสวมแปลงโฉมงามเป็นพรหมณ์น้อย	อย่าเสีจรัสหรือโศกศัลย์เลขโงมเงลา
เป็นหญิงเกี้ยวเด็สาวิตชทุกล้ำเนา	ไอ้ผู้ใดใครเขาจะกลัวเกรง
เหมือนมาลีคลี่ลิ้นตระหลบหอม	จะตามตอมเฝ้าารุมกันคุมเหง
เอกกายชายหรือจะมาเกรง	ไอ้ตัวเองก็จะอายุไม่ว่าชวัน
แล้วถอดเทพธำมรงค์ลอกส่งให้	เอาสอดใส่ในกำมือเกิดสาวสวรรค์
จะกลับกลายเป็นพรหมณ์พรหมจรรย์	ถ้ามันขวัญฤชเอนาพบสามี

จงถอดใจให้น้ำนางเถิดคนงูช	เพศบุรุษก็จะสูญดอกโคมศรี
เจ้าจามสรรับแหวนตัวสินดี	อภิวันท์อภัยสัจเทพไท
เอาธำมรงค์ทรงภพขึ้นจับเกศ	พระคุณตั้งบุตรีเรศจะหาไหน
มาวิปากเกล้าคราราวนไฟพันภัย	พระคุณใครจะเสมอไม่มีปาน
แล้วสอดใส่หัวใจอภัยนิชฐา	กลับกลาเป็นพราหมณ์มหาศาล
วิไลล้ำค่าของทรงอลงการ	สร้อยสังวาลพร้อมสรรพประดับกาย

(นิทานคำกลอนสุนทรภู่ (เล่มหนึ่ง) : 297)

เมื่อนางทิพเกสรเดินทางไปถึงเมืองฮุบล ได้ทราบข่าวจากนายพรานป่าว่าพระลักษมณ์วงศ์ได้มาครองเมืองนี้ พร้อมทั้งมีมเหสีใหม่ นางทิพเกสรเกิดความเสียใจเป็นอย่างมากจึงร้องไห้ นายพรานเกิดความสงสัยด้วยเห็นแหวนที่นางสวมอยู่ นางจึงแก้สงสัยตอบว่าตนจากเมืองมาไกล แหวนนั้น เป็นของคู่ต่างหน้าภรรยา เมื่อเห็นแหวนจึงร้องไห้ เนื้อเรื่องตอนนี้มีว่า

พราหมณ์สลับพจนานสารแลลง	ตั้งศรแผลงทรวงปล่ายให้วามหวาน
ก็รู้ว่าพิวรักประจักษ์ความ	ทรวงเจ้าพราหมณ์เพียงจะพึงกำลังคั่น
สลนัยน์ไหลหลังลงพอส ู	กำชะม้อยคู่มือที่ถือแหวน
นายพรานว่านี่องน้อยช่านลอสคั่น	เป็นทฤษัแทนมเหสีกระษัตรา
นางนั้นเป็นพี่น้องหรือร้องไห้	ซ้ำเลื่องไปดูแหวนที่หัตถา
หรือธำมรงค์ขององค์นางกัลกา	เจ้าโศกาถึงเจ้าทองหรือน้องรัก
พราหมณ์แกลงกล่าวเป็นราวเรื่อง	อันขวัญเมืองโคมครุไม่รู้จัก
ได้ฟังเรื่องนุสนาฏนิราศรัก	วัดนักถึงเมือที่อยู่เมือง
เจ้าอยู่หลังสาวน้อยจะคอยหา	จะโศกากำสรคไม่ปลดเปลื้อง
นิราศร้างไกลนางมาห่างเมือง	เหมือนหนึ่งเรื่องสองกษัตริศที่พลัดกัน
อันแหวนที่พราหมณ์เสกเจ้าเคยถือ	เอาคิดเมื่อมาใส่ในไพรสณฑ์
ถึงเห็นแหวนสละสะอันทุกคืนวัน	สุดจะกลั่นกลืนโศกจึงโศก

(นิทานคำกลอนสุนทรภู่ (เล่มหนึ่ง) : 328)

ต่อมาเมื่อได้เข้าไปในเมืองฮุบล

นางกัทเพสร์คิดว่าหากนางยังสวมแหวนอยู่เช่นเดิม ลาจเป็นอันตราย
ต่อนางเอง จึงอธิษฐานขอให้เทพดาช่วยคลบบันดาลอย่าให้ใครมองเห็นแหวน
ของนาง ตั้งคำประพันธ์ คือ

พราหมณ์คะนองถึงแหวนแสนวิเศษ	ที่เทวศิมพานต์ประทานให้
ถ้าคนเห็นอยู่จะนี้มีภัย	ขอเทวศเทพไทในไพรสนท์
ช่วยป้องกันอันตราย	อย่าให้คนเห็นแหวนอันอำไพ
ด้วยเดชานุชิตเจ้าปรากรณา	เทพดาก็บันดาลกำบังให้
ประสิทธิ์สมที่ประสงค์จ้านงใจ	ไม่มีใครเห็นอำมรงค์เรือง

(นิทานค่ากลอนสุทนต์ (เล่มหนึ่ง) : 331)

การที่กัทเพสร์สร้างเรื่องให้ผู้คนมองไม่เห็น

แหวนที่นางสวมอยู่นี้เอง ทำให้เนื้อเรื่องจบลงอย่างโศกสลด ทั้งนี้เพราะ
หากนางไม่อธิษฐานให้คนมองไม่เห็นแหวน พระลักษมณ์ก็คงจะทรงเห็นแหวน
ที่นางสวมอยู่และอาจเกิดความสงสัย จนได้ไต่ถามเรื่องราวต่างๆ
หรือมีเจ้านายนางกัทเพสร์เอง หากนางเห็นแหวนที่สวมคิดนี้ไว้ก็คงจะระลึก
ได้ว่านางสามารถอธิษฐานกลับเป็นหญิงได้ นางคงจะไม่ถูกประหาร
แต่เพราะภพวิต้องทำให้เรื่องจบลงแบบโศกนาฏกรรม จึงได้วางโครงเรื่อง
ให้ชีวิตของนางกัทเพสร์เกี่ยวข้องกับแหวน ตั้งแต่ได้แปลงกาย ได้ติดตามหา
พระลักษมณ์จนพบ และในที่สุดชีวิตของนางก็ต้องสิ้นสุดเพราะแหวนวง
เดียวกันนี้ ด้วยนางที่สิ้นเลาความเป็นสายของพราหมณ์มาอ้างว่านาง
ถูกพราหมณ์ลวงลามา แหวนของนางกัทเพสร์ให้ทั้งคู่แค้นแค้นและโทษมหันต์
แก่ผู้เป็นเจ้าของ แต่แหวนวงนี้ก็ทำให้เรื่อง ลักษมณ์วงศ์ ดำเนินไปได้อย่างมี
อรรถรสและสามารถเรียกน้ำตาจากผู้อ่านได้ในตอนจบ

จากการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่าแหวน
 ในเรื่องลักษณะวงศ์ มีความสำคัญต่อเรื่องเป็นอย่างยิ่ง เพราะหากกวีไม่สร้าง
 แหวนให้เป็นองค์ประกอบของเรื่องที่ทำให้ตัวเอกต้องจบชีวิตลงด้วยการ
 ถูกประหารชีวิต ผู้อ่านก็คงไม่เกิดอารมณ์สะเทือนใจ และมองเห็นปรัชญาชีวิต
 ที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อเรื่องได้เท่ากับที่เห็นอยู่

14. สิงหนไตรภพ

14.1 ประวัติความเป็นมา จินตกวีเอกสุนทรภู่ได้ตั้งนิทานคำกลอน
 เรื่อง สิงหนไตรภพ ขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
 เป็นนิทานประโลมโลกมีความยาว 15 เล่มสมุดไทย ซึ่งนอกจากให้ความ
 เพลิดเพลินแก่ผู้อ่านแล้ว เกร็ดพงศาวดาร สมศักดิ์ (2529 : 14) ยังได้กล่าวถึง
 นิทานคำกลอนเรื่องนี้ว่า "ให้คติธรรมที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิตตามแนว
 พุทธปรัชญาที่ว่าด้วยกฎแห่งกรรม คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว"

14.2 บทบาทของแหวนในเรื่อง สิงหนไตรภพ

14.2.1 เนื้อเรื่องและโครงเรื่อง สิงหนไตรภพ เป็นนิทาน
 ประโลมโลกซึ่งมีโครงเรื่องเหมือนนิทานแนวเก่าของไทย กล่าวคือกวีกำหนด
 ให้ตัวเอกเป็นผู้มีบุญญาธิการแม้ชีวิตจะผกผันให้ต้องพลัดพรากจากบ้านเมือง
 และพ่อแม่ แต่ก็ได้ศึกษาวิชาอาคมจนเชี่ยวชาญได้ออกผจญภัยไปตามที่ต่างๆ
 ได้พบยักษ์ ลักพาตัวสาวอัชฌา รบกับยักษ์ ในที่สุดก็ฆ่าได้ยักษ์ตายและกลับไป
 ครองบ้านเมืองอย่างเป็นสุข สำหรับเรื่องสิงหนไตรภพนี้ กวีเริ่มเรื่อง
 โดยกล่าวถึงท้าวลิณธุมาศ กษัตริย์ครองเมืองโกญจา มีพระมเหสีชื่อนางจันทร์
 ปัญหาเริ่มเกิดขึ้นเนื่องจากลูกเลี้ยงที่ลอบคบประดาน์ ซึ่งเดิมเป็นลูกของโจรสลัด
 ไปได้ย่องชิงราชสมบัติ สองกษัตริย์ต้องหลบหนีไปอยู่ในป่ากับพรานคนหนึ่ง
 นางจันทร์ได้คลอดพระกุมาร เมื่อกุมารอายุเพียง 7 วัน พระกุมารก็ถูกพรานหมัน
 เทนจินตคามันวิชาวา เก่งกล้าลักพาตัวไปและได้ตกไปอยู่ในแดนยักษ์ ชื่อพันกุมาร
 ซึ่งเป็นยักษ์ที่มีจิตใจเมตตา พระกุมารได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีด้วยนมราชสีห์
 ดังนั้นจึงมีร่างกายเติบโตและมีกำลังมากจนได้ชื่อว่า สิงหนไตรภพ

ทางด้านเมืองโกญจา ขุนนางและประชาชน

ได้รวมตัวกันจับตัวคงคาประลัยประหารชีวิต จากนั้นจึงได้อัญเชิญท้าวอินเฒ่ามาศ กลับไปครองเมืองดังเดิม

ส่วนสิ่งทโกรภพนั้นท้าวได้ดำเนินเรื่องโดยเพิ่มปมปัญหา ให้มากขึ้นเพื่อให้เนื้อเรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่องที่ว่าไว้ กล่าวคือ ท้าวให้ตัวเอกของเรื่องได้แอบเรียนวิชาอาคมของยักษ์พินทุมาร ทำให้สามารถแปลงตัวได้จึงได้ชักชวนพราหมณ์จินตาคณะ ต่อมาสิ่งทโกรภพทราบว่าเป็นพราหมณ์จินตาคณะไม่ใช่พี่ชายที่แท้จริง จึงได้หนีต่อไปเพื่อติดตามหาพ่อแม่จนไปถึงเมืองมารัน กองท้าวจิตพิศตร และนางมณฑาทศิ เรื่องชวนติดตามยิ่งขึ้น เมื่อตัวเอกได้พบกับนางสร้อยสุดาธิดาบุญธรรมของเจ้าเมืองมารัน สิ่งทโกรภพได้นางสร้อยสุดาเป็นเมีย จนกระทั่งนางตั้งครรภ์จึงพานางหนี แต่ท้าวจิตพิศตรรอกทันมาช่วงชิงนางคืนไปได้ ส่วนสิ่งทโกรภพได้รับบาดเจ็บจนสลบและพราหมณ์จินตาคณะพาเข้า จึงนำกลับไปยังเมืองโกญจา แม้จะได้พบพ่อแม่ที่แท้จริงแล้ว แต่สิ่งทโกรภพก็ยังหาไม่มีความสุขไม่เนื่องจากต้องพลัดพรากจากนางสร้อยสุดา

ปมปัญหาเริ่มขยายตัวมากขึ้น เมื่อนางสร้อยสุดาคลอดพระกุมาร คือรามวงศ์ ท้าวอินเฒ่ามาศส่งสาส์นไปสู่ขอนางสร้อยสุดาให้กับสิ่งทโกรภพ แต่ท้าวจิตพิศตรไม่ยอมยกให้ กลับกรีธาทัพไปเมืองโกญจาหมายจะฆ่าสิ่งทโกรภพ เรื่องดำเนินไปถึงจุดสุดยอดเมื่อการต่อสู้กันระหว่างสิ่งทโกรภพกับท้าวจิตพิศตรนั้น ในที่สุดท้าวจิตพิศตรก็สิ้นชีวิต สิ่งทโกรภพรับตัวนางสร้อยสุดาและรามวงศ์ไปอยู่เมืองโกญจาอย่างมีความสุข

เนื้อเรื่องตอนต่อไปเป็นบทบาทของตัวละครรุ่นลูก คือรามวงศ์ รามวงศ์ถูกวิรุณนิลหลานท้าวจิตพิศตรจับตัวไปไว้เมืองกาลวาศของท้าวเทพาสุริ รามวงศ์ได้นางแก้วกนิริธิดาท้าวเทพาสุริและนางเทพกนิราเป็นเมีย แต่ต้องพลัดพรากจากกัน รามวงศ์ครองตนเป็นนักบวชอยู่ในป่า สิ่งทโกรภพออกติดตามหารามวงศ์ไปถึงเมืองมารัน ได้ช่วยป้องกันเมืองมารันไว้พ้นจากการโจมตีของท้าวเทพาสุริ และท้าวประลัยกัลป์แม่ทัพยักษ์ทั้งสองคน ถูกฆ่าตาย สิ่งทโกรภพได้นางเทพกนิราเป็นเมียและนำนางกลับเมืองโกญจานางเทพกนิราก็ำเสนอให้สิ่งทโกรภพหลงใหลนาง แต่พราหมณ์จินตาคณะช่วยกัมนต์เสน่ห์ได้

ปัญหาความยุ่งยากต่างๆ เริ่มคลี่คลายออกไปตามลำดับ รามวงศ์เดินทางกลับสู่เมืองโกฏฐา แต่ต้องสู้รบกับยักษ์ในระหว่างเดินทาง รามวงศ์มีชัยชนะ

14.2.2 ความสำคัญของแหวนในเรื่องสิงห์ไกรภพ

แหวนในเรื่องสิงห์ไกรภพ นี้เป็นแหวนที่ตัวละครใช้เป็นเครื่องประดับ เป็นของรับขวัญ และเป็นค่าจ้าง ดังนั้นจึงนับว่าแหวนในเรื่องนี้มีความสัมพันธ์กับตัวละครและเนื้อเรื่อง ทั้งนี้เพราะกวีให้ตัวละครนำแหวนมาใช้ เพื่อให้เรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่องที่ว่าไว้

กวีนำแหวนเข้ามาสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องเป็นครั้งแรก เมื่อกล่าวถึง ก้าวอินธุมาศและนางจินทรซึ่งตกสากต้องพลัดพรากจากบ้านเมือง เนื่องจากลูกเลี้ยงคือ คงคาประสิทธิ์แห่งวังราชสมบัติ พระอินทร์ได้อุ้มเอากิ่งสองพระองค์มาไว้ในป่าเพื่อให้พ้นจากอันตราย ในวันที่ต้องออกจากเมืองนั้น เครื่องทรงที่ใช้เป็นเครื่องทรงกษัตริย์ เมื่อมาอยู่ป่าจึงได้เปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเป็นชาวบ้านโดยนางจินทรได้นำเครื่องทรงทั้งหมดห่อซ่อนไว้ จนกระทั่งนางคลอดพระกุมาร แม้จะมีเครื่องประดับอื่น ๆ อยู่ด้วยแต่ทั้งสองก็เลือกแหวนเป็นเครื่องประดับหรือรับขวัญลูก ดังคำประพันธ์ว่า

ครั้นผลค่ากำขวัญโอรสราช	ด้วยไกลญาติมาอยู่ในไพร่ระหง
สองกษัตริย์จัดเลือกพระขำมรงค์	ทั้งสองวงค่าควรกับพารา
พระมารดาผูกกร้างเบื่องซ้าย	พงศนารายณ์ผูกข้อพระหัตถ์ขวา

{ นิทานค่ากลอนสุนทรภู่ (เล่มสอง) : 21 }

เหตุที่กวีได้เลือกใช้แหวนเป็นของกำขวัญแทนที่จะใช้เครื่องประดับชนิดอื่นเพราะแหวนมีขนาดเล็ก สามารถผูกติดข้อมือได้ และเมื่อโตขึ้นก็นำมาใช้สวมได้ต่อไป นอกจากนั้นกวียังได้วางโครงเรื่องไว้ให้พระกุมารต้องพลัดพรากจากผู้ให้กำเนิด ดังนั้นแหวนจึงนำไปใช้เป็นเครื่องให้สัญญ์ได้อีกอย่างหนึ่งว่าพระกุมารเป็นลูกของใครเพราะแหวนดังกล่าวยังผูกติดมือพระกุมารไปเมื่อพราหมณ์จินดาภิมยตัวไปจากกระท่อม ดังคำประพันธ์คือ

ผลเห็นวงฮำมรงค์เรืองจำรัส

ผูกพระหัตถ์โคมฉายทั้งซ้ายขวา

ชะรอยจอมจักรพรรดิชัชฎีตา

เสียดาราฮากไว้ในไพรวัน

(นิทานค่ากลอนสุนทรภู่ (เล่มหนึ่ง) : 24)

เมื่อสิงห์ไกรภวนัดขึ้น ได้กลับไปถึงเมืองโกญจา

ก็ว่าอินผมาศและนางจันทรรทบาทก็ท้าวเป็นลูกเพราะเห็นหลักฐานสำคัญ
คือแหวนนั้นเองดังนี้

สไบทองรองฮำมรงค์ผูก

รู้ว่าลูกมั่นคงไม่สงสัย

เข้ากอดบุตรสุดสวาทเพียงชาติใจ

สองท้าวไททอดกบสลับลง

(นิทานค่ากลอนสุนทรภู่ (เล่มสอง) : 91)

จะเห็นได้ว่าแหวนทั้งสองพระองค์ใช้ผูกข้อมือ

สิงห์ไกรภพตั้งแต่นั้นเรื่องนั้นทำให้เรื่องดำเนินไปได้อย่างสมจริง เพราะ
แหวนดังกล่าวเป็นแหวนของกษัตริย์ ซึ่งมีค่า "ควรกับพารา" ดังได้
กล่าวแล้ว นอกจากนั้นแหวนทั้งสองวงยังเป็นแหวนเทพเจ้าอีกด้วย การที่กวี
เลือกใช้แหวนเทพเจ้าเป็นความสมจริงอีกประการหนึ่ง เนื่องจากแหวน
เทพเจ้าที่ใช้ได้เฉพาะกษัตริย์ ชุนนางชั้นผู้ใหญ่ หรือผู้ที่พระมหากษัตริย์
พระราชทานเท่านั้น บุคคลธรรมดาสามัญจะสวมแหวนเทพเจ้าไม่ได้
(ศ. พคาสโยชัย, 2534 : 26)

ต่อจากนี้กวีจึงได้กล่าวถึงการใช้แหวนเป็นของ

ผูกข้อมือเพื่อรับขวัญอีกครั้งหนึ่ง เมื่อสิงห์ไกรภพได้นางสร้อยสุดาชิตา
ท้าวจิตพิภตรเป็นมเหสี แต่ทั้งสองถูกพรากจากกัน สิงห์ไกรภพกลับไปอยู่
บ้านเมืองเดิม และได้ส่งพรหมณ์จินดาไปเป็นทูตเจรจามาท้าวจิตพิภตร
พร้อมทั้งมอบแหวนทับทิมและแหวนบุษราคัมไปให้นางสร้อยสุดาเพื่อผูกข้อมือลูก
คำประพันธ์ตอนนี้เป็นคือ

จึงถึงความพราหมณ์ผู้เลี้ยงมาเพื่องนี้ แหวนมณีค่าเมืองกับเรื่องสาร
 มั่นบุตรตลอดรอดตายไม่วายปราณ เขามาลย์ส่วนผูกให้ลูกยา

(นิทานค่ากลอนสุนทรภู่ (เล่มสอง) : 107)

สังคมไทยโบราณผู้ชายนิยมมีภรรยาหลายคน ภรรยาที่มักคิดว่าตนจะไม่เป็นที่รักของสามีจึงต้องทำเสน่ห์¹ ให้สามีรักตนมากกว่าภรรยาคนอื่น ดังนั้นความเชื่อเรื่องการทำเสน่ห์จึงมีอยู่ในสังคมไทยมานานแล้ว และภวิได้นำความเชื่อดังกล่าวมาถ่ายทอดไว้ในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง เช่น พระอภัยมณี โคบุตร สังข์ทอง และ เสภาขุนช้างขุนแผน เป็นต้น สำหรับในเรื่อง สังข์ทอง ก็มีการทำเสน่ห์เช่นกัน ทั้งนี้เพราะนิทานค่ากลอนเรื่องนี้มีโครงเรื่องเป็นนิทานแบบเก่าของไทยซึ่งตัวละครเอกฝ่ายชายต้องเป็นคนมีฝีมือในการรบ สามารถเอาชนะข้าศึกและได้ลูกหรือภรรยาของข้าศึกมาเป็นของตนได้ ดังนั้นตัวละครเอกจึงมีภรรยาหลายคน ปัญหาเรื่องความหึงหวง ความอิจฉาริษยาในระหว่างหญิงด้วยกันจึงเกิดขึ้น เมื่อท้าววราโศกรเรื่องให้สังข์ทองมีเมียหลายคน กล่าวคือสังข์ทองมีเมียอยู่แล้ว คือนางสร้อยสุดา แต่เมื่อรบชนะและฆ่าท้าวเทพาสุรดาช นางเทษภินทรามเหสีท้าวเทพาสุราก็ตกเป็นของสังข์ทองด้วย ระหว่างที่อยู่ด้วยกันนางเห็นว่าสังข์ทองรักนางสร้อยสุดามากกว่า นางจึงจ้างนางยักษ์ให้มาทำเสน่ห์โดยให้คำจ้างเป็นแหวนหนึ่งวง ค่าประพันธ์ตอนนั้นคือ

¹ การทำเสน่ห์ คือการทำให้อีกฝ่ายหนึ่งหลงรักตนส่วนมากภรรยาที่มักทำให้สามีหลงรัก การทำเสน่ห์ทำได้หลายวิธี เช่น ใช้น้ำเหลืองที่กลนจากคางมีดตายทั้งกลม หรือใช้ดินจากทางสามแพร่งมาผสมกับขี้ผึ้ง และประจำเดือนของหญิง นำมาปั้นเป็นหญิงช้ำชกอดกันแล้วนำไปไว้ใต้ที่นอนของชายนั้น (บุปผา ทวีสุข, 2524 : 163)

นางอินต๊ะได้สวมอารมณ์คิด
ถอดแหวนเพชรเจ็ดกรักชัชวาล

ให้ทรงฤทธิหลงรักสมัครสมาน
ขึ้นประทานทั้งภูษาผ้าสไบ

(นิทานคำกลอนสุนทรภู่ (เล่ม 2) : 251)

การที่กวีสร้างเรื่องการทำเสน่ห์หลงไปในโครงเรื่อง
นับเป็นการขยายปมปัญหาทำให้เรื่องชวนติดตามและไม่ขัดกับความเชื่อของคน
ในสังคมด้วย และการที่กวีเลือกให้ตัวละครมอบแหวนเป็นค่าจ้างก็สมเหตุผล
เพราะแหวนเป็นเครื่องประดับขนาดเล็กสามารถหยิบยื่นให้แก่กันได้โดยไม่เป็น
ที่สังเกตของคนอื่น ทำให้เรื่องดำเนินไปอย่างสมจริงมากขึ้น

สำหรับการใช้แหวนที่สัมพันธ์กับตัวละครนั้น

ก็นำแหวนมาใช้เป็นเครื่องประดับในการแต่งตัว ตามขนบนิยมในการแต่ง
วรรณคดีหลายตอนด้วยกัน เช่น สิงหไกรภพสวมแหวนนพเก้า ท้าวจัดพิศคร
สวมแหวนนพเก้า พระรามวงศ์สวมแหวนลงยา นางแก้วกีนีสวมแหวนเพชร
และสิงหไกรภพสวมแหวนในนิ้วมือด้านซ้าย เป็นต้น

แม้กวีจะไม่ได้ใช้แหวนเป็นองค์ประกอบหลักของเรื่อง
สิงหไกรภพ ก็ตาม แต่นับได้ว่าแหวนในเรื่องนี้มีส่วนสำคัญเพราะเป็นส่วนหนึ่ง
ในการทำให้เรื่องมีความสมจริงและประสานรับกับโครงเรื่องทำให้เรื่อง
เป็นเอกภาพยิ่งขึ้น

15. พระอภัยมณี

15.1 ประวัติความเป็นมา พระอภัยมณี เป็นนิทานคำกลอนซึ่งสุนทรภู่
แต่งขึ้น กรมพระธาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์ไว้ในประวัติสุนทรภู่ในหนังสือ
เรื่องพระอภัยมณี ว่าสุนทรภู่คงแต่งเรื่องนี้ในขณะต้องโทษจำคุกในรัชสมัยพระบาท-
สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (สุนทรภู่, 2506 : (13)) วรรณคดีเรื่องนี้
ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรว่าเป็นยอดของนิทานคำกลอน (มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช, 2526 : 167)

15.2 บทบาทของแหวนในเรื่อง พระอภัยมณี

15.2.1 เนื้อเรื่องย่อ พระอภัยมณี เป็นนิทานที่สุนทรภู่คิด

ผู้แต่งเรื่องนั้นเอง เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระอภัยมณีกับศรีสุวรรณโอรสของ
ท้าวสุทศิ์ศัลย์นางปทุมเกสรแห่งกรุงรัตนาได้ไปเรียนวิชา พระอภัยมณีเลือกเรียน
วิชาเป่าปี่ ส่วนศรีสุวรรณเลือกเรียนวิชากระบี่กระบอง ทั้งสองใช้ขำมรงค์
เป็นค่าเรียนวิชา เมื่อเรียนสำเร็จอาจารย์ได้คืนขำมรงค์ให้และเดินทาง
กลับบ้านเมือง ท้าวสุทศิ์ศัลย์ราชาไม่พอพระทัยวิชาที่โอรสเรียนมาจึงขับไล่
ออกจากเมือง โอรสทั้งสองได้ไปพบพราหมณ์ 3 คน คือ โมรา สาณน
และวิเวียร ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในวิชาคนละอย่าง คือ ผูกสำเภายนต์แล่นบนบก
ในน้ำ และอากาศได้ เรียกลมเรียกฝนได้ และยิงธนูได้ครั้งละ 7 ดอก
พระอภัยมณีได้แสดงวิชาเป่าปี่ให้พราหมณ์ทั้งสามและศรีสุวรรณฟังจนผู้ฟังหมด
นางผีเสื้อสมุทรได้ยินเสียงปี่ก็ชอบใจและนิกรรักจึงอุ้มพระอภัยมณีไปอยู่ด้วยกัน
ที่นั่นถ้ำ เมื่อศรีสุวรรณและพราหมณ์ทั้งสามตื่นขึ้นมาไม่พบพระอภัยมณีก็เที่ยวตามหา
จนไปถึง เมืองรมจักรซึ่งกำลังทำสงครามกับท้าวทศวงศ์ ได้ช่วยรบจนมีชัยชนะ
ท้าวทศวงศ์เจ้าเมืองรมจักรจึงยกพระธิดาคือนางเกษราให้กับศรีสุวรรณ

ฝ่ายพระอภัยมณีอยู่กับนางผีเสื้อสมุทรถึง 8 ปี มีโอรส
ด้วยกันชื่อสินสมุทร วันหนึ่งสินสมุทรจับเงือกได้ พระอภัยมณีและสินสมุทร
จึงอาศัยเงือกหิ้วนางผีเสื้อสมุทรไปยังเกาะแก้วพิสดารซึ่งมีโอรสที่มีฤทธิ์
ทางคาถาอาคมอาศัยอยู่ ขณะอาศัยอยู่บนเกาะพระอภัยมณีได้นางเงือกเป็นเมีย
และได้ชอมวาชอยู่บนเกาะนั้น

นางผีเสื้อสมุทรซึ่งคอยอยู่นอกฝั่ง เมื่อรู้ว่าพระอภัยมณีกับ
สินสมุทรลงเรือออกจากเกาะก็ตามอาละวาดจนเรือแตก สินสมุทรกับ
นางสุวรรณมาลีที่อาศัยเรือโจรสลัดจึง ภายหลังได้ฆ่าโจรสลัดตายแล้วนำเรือ
ไปถึงเมืองรมจักร เมื่อเห็นขำมรงค์ศรีสุวรรณจึงรู้ว่าสินสมุทรเป็นหลาน จากนั้น
จึงช่วยกันออกติดตามหาพระอภัยมณี ฝ่ายพระอภัยมณีเป่าปี่จนนางผีเสื้อสมุทร
ขาดใจตายแล้วชอมวาชเรือของอูศเรนคู้หมั้นนางสุวรรณมาลี เรืออูศเรนกับ
เรือสินสมุทรพบกัน อูศเรนเจรจาขอคู้หมั้นคืน แต่สินสมุทรไม่ยอมทำให้เกิดรบกัน
อูศเรนแพ้จึงยกทัพกลับ พระอภัยมณีได้อภิเษกกับนางสุวรรณมาลีแล้วขึ้นครอง

เมืองพลิก ต่อมาอุศเรนได้ยกทัพมาตีเมืองพลิก แต่เสียทีและอกแตกตาย เพราะความแค้นใจ นางละเวงซึ่งเป็นน้องสาวได้ยกทัพมาแก้แค้นเมืองพลิก สงครามได้ยืดเยื้อเป็นเวลานาน จนกระทั่งโศกแห่งเกาะแก้วพิสดารมาขอให้ เลิกรบ เนื้อเรื่องจบลงเมื่อพระอภัยมณี นางสุวรรณมาลี และนางละเวง ออกบวช

15.2.2 ความสำคัญของแหวนในเรื่องพระอภัยมณี

พระอภัยมณี เป็นนิทานที่โครงเรื่องมีลักษณะเป็น เรื่องรัก ๆ วงศ์ ๆ กล่าวคือ ตัวเอกมีเชื้อสายกษัตริย์ ไปเรียนวิชา ต้องพลัดพรากจากบ้านเมืองไปเผชิญชีวิตด้วยความสามารถของตนเองแล้ว ในที่สุดเรื่องก็คลี่คลายไปในทางที่ดี คือตัวเอกออกบวชเป็นฤาษี แต่ตัวละคร ในเรื่องนี้อย่างนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ทั่วไป คือ มีความสมจริงมากขึ้น เพราะตัวเอกมีความเป็นมนุษย์ซึ่งมีทั้งความดีและความเลว ความทุกข์และ ความสุข ตลอดจนชีวิตประสบความสมหวังและผิดหวังปะปนกัน

แหวนในเรื่องพระอภัยมณีเป็นแหวนที่กวีนามาสัมพันธ์ กับตัวละคร เนื้อเรื่อง และโครงเรื่อง เนื่องจากวีให้ตัวละครใช้แหวน เป็นเครื่องประดับ ซึ่งมีทั้งแหวนเพชร แหวนบุษราคัม แหวนนพเก้า แหวนมณฑป และแหวนรังแตน ดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 แต่พระอภัยมณี ไม่ได้เป็นเรื่องที่ใช้แสดงละครอย่างบทละครเรื่องรามเกียรติ์ อสุรภ หรืออิเหนา ดังนั้นกวีจึงไม่ได้พรรณนาถึงความสวยงามของเครื่องประดับ ในบทแต่งองค์ทรงเครื่องตามขนบนิคม แต่กวีกลับให้ตัวละครนำแหวนซึ่งเป็น เครื่องประดับไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น แหวนจึงไปสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง อีกประการหนึ่ง โศกวิกล่าวถึงการให้แหวนเป็นของหมั้นคือพระอภัยมณี ทรงมอบกำมรงค์ให้นางสุวรรณมาลีซึ่งนางถือว่าเป็นการหมั้น¹ และการให้ แหวนเป็นของรับขวัญ ในตอนพระอภัยมณีทรงมอบกำมรงค์เป็นของผูกข้อมือ สิ้นสมุทรรและสุดสาคร รวมทั้งสิ้นสมุทรรฝากแหวนไว้ผูกข้อมือลูกซึ่งเกิดจาก นางอุพาผกา²

¹ ดูตัวอย่างคำประพันธ์ ในหน้า 77

² ดูตัวอย่างคำประพันธ์ ในหน้า 79

สำหรับแหวนที่มีความสัมพันธ์กับ

จิตรกรเรื่องนั้น สุนทรภู่ได้นำแหวนมาใช้เป็นครั้งแรก และนับว่าเป็นครั้งที่สำคัญที่สุด คือ เมื่อพระอภัยมณีและศรีสุวรรณประสงค์จะเรียนวิชาแต่ไม่มีเงินเป็นค่าเล่าเรียนจึงใช้ขำมรงค์มอบให้อาจารย์เป็นค่าเล่าเรียน และวิชาที่พระอภัยมณีเรียนนี้เองที่ทำให้ไม่ปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้น และขำมรงค์จึงออกไปเป็นลำดับ

พระอภัยมณีและศรีสุวรรณเมื่อออกไปเรียนวิชาชั้นไปคล้ายโหราศาสตร์ มีเครื่องทรงตามแบบอย่างผู้มีศักดิ์ตระกูลสูง ไม่มีการปลอมแปลงแต่อย่างใดดังที่อาจารย์โศภิตเห็น คือ

ดูนุ่งน้อสรูปร่างเหมือนอย่างหุ่น	พั้งแรกรุ่งนารักเป็นหนักหนา
อร่ามเรืองเครื่องประดับระยับตา	ก็รู้ว่ากษัตริย์ชาติดีวงศ์

(พระอภัยมณี เล่ม 1 : 5)

แม้จะมีเครื่องประดับอื่น ๆ ครบครัน แต่ทว่าให้พระอภัยมณีและศรีสุวรรณเลือกใช้ขำมรงค์เป็นค่าเล่าเรียนตามที่อาจารย์กำหนดไว้ คือ แสนด้าลึงทอง ดังนั้นขำมรงค์จึงตั้งกล่าวจึงต้องเป็นสมบัติของราชตระกูล ซึ่งไม่อาจประมาณค่าได้ และหลักฐานอีกอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าขำมรงค์ตั้งกล่าวเป็นของสูงค่า คือเมื่อได้รับมาแล้วอาจารย์ถึงกับ "... เคาสำลีประชีรวง ซอดประคองไว้ในผมให้สมควร" (พระอภัยมณี เล่ม 1 : 5) การที่อาจารย์นำไปเก็บไว้ในมวยผมแสดงถึงความเคารพบูชาสูงสุด ซึ่งผิดวิสัยที่อาจารย์จะพึงกระทำต่อศิษย์ทั่วไป

อย่างไรก็ตามเมื่อเรียนวิชาสำเร็จแล้ว

อาจารย์ได้มอบขำมรงค์ตั้งกล่าวคืนให้โดยให้เหตุผลว่า วิชาปีและกระบี่กระบองเป็นวิชาที่ให้ทั้งคุณและโทษเป็นอย่างมากจึงต้องกำหนดค่าเล่าเรียนไว้สูง เพื่อป้องกันไม่ให้คนอื่นนำขำมาเรียน ผู้ที่จะเรียนวิชานี้ได้ต้องเป็นกษัตริย์หรือผู้มีทรัพย์มากเท่านั้น ดังคำประพันธ์ว่า

แล้วให้ปีที่เพราะเสนาะเสียง	กินสำเนียงถึงไหนก็ไหลหลง
ลอยนรพลางทางหยิบธำมรงค์	คืนให้องค์กุมารแล้วว่าพลัน
ซึ่งคนตรีตีค่าไว้ถึงแสน	เพราะหวงแทนกำชับไว้ยับยั้ง
ใช้ประสงค์ตรงทรนพิธีสังสุวราณ	จะป้องกันมิให้ไพร่ได้วิชา

(พระอภัยมณี เล่ม 1 : 6)

กวีกำหนดโครงเรื่องให้พระอภัยมณีเลือก

เรียนวิชาปี และเพราะความรู้ที่ได้เรียนมานี้เองทำให้พระอภัยมณีประสบปัญหา
เรื่องมา นับตั้งแต่ถูกท้าวสุทัศน์พระราชบิดาทรงขับไล่ออกจากเมือง ต่อมา
เมื่อเป่าปี่ให้พรามณ์ 3 คนฟัง พระอภัยมณีก็ถูกนางผีเสื้อสมุทรอุ้มไปอยู่ในถ้ำ
ขณะเดินทางจากเกาะแก้วพิสดารพระอภัยมณีใช้ปี่เป่าจนนางผีเสื้อสมุทร
ขาดใจตาย เมื่อกลาศยเรือของอุศเรนไปจนพบเรือของสินสมุทรพระอภัยมณี
ก็เป่าปี่เป็นสัญญาณให้ทราบ ต่อจากนั้นการรบระหว่างอุศเรนกับสินสมุทร
ก็เกิดขึ้น เพราะสินสมุทรไม่ยอมคืนนางสุวราณมาดีให้แก่อุศเรนซึ่งเป็นคู่หมั้น
และการรบครั้งนี้ก็เป็นชนวนให้เกิดสงครามลูกความมากขึ้น จนกระทั่งถึง
รุ่นลูก ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ในที่สุดโยคีแห่งเกาะแก้วพิสดารต้อง
มาเทศน์โปรดให้ไม้ตรีต่อกัน

แม้กวีจะนำแหวนมาสัมพันธ์กับโครงเรื่อง

เพียงครึ่งเดียวแต่มีความสำคัญต่อเรื่องมาก เพราะแหวนวงนั้นเป็นตัวนำไปสู่
โครงเรื่องหลัก คือตัวเอกได้เรียนวิชา และตลอดทั้งเรื่องตัวเอกได้นำวิชา
มาใช้ถึง 13 ครั้งด้วยกัน ส่วนแหวนที่สัมพันธ์กับตัวละคร และเนื้อเรื่องก็เป็น
ตัวประสานให้เรื่องดำเนินไปตามลำดับอย่างสอดคล้อง นับได้ว่าแหวนเป็น
องค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในเรื่อง พระอภัยมณี

16. ศกุนตลา

16.1 ประวัติความเป็นมา ศกุนตลา เป็นบทละครว่าพระราชินีพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ โดยอาศัยศกุนตลา ฉบับภาษาอังกฤษของเซอร์วิลเลียม โจนส์ และฉบับ ของเซอร์โทมัส เวิร์ วิลเลียม ศกุนตลา เป็นบทละครแบบนาฏกะ¹ ซึ่งกาลิลาส กามีชื่อของอินเดียเป็นผู้แต่ง เรื่องนี้ได้รับความนิยมแพร่หลายและมีการแปล เป็นหลายภาษา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราช-
นิพนธ์เรื่องศกุนตลา ไว้ 4 ส่วนวน โดยทรงปรับปรุงแก้ไขรายละเอียด
เกี่ยวกับตัวละครในหลายๆครั้งที่ทรงพระราชนิพนธ์ เพื่อความเหมาะสมใน
การนำมาแสดงละคร (กันยารัตน์ สมิตะพินทุ, 2529 : 135-140)

16.2 บทบาทของแหวนในเรื่องศกุนตลา

16.2.1 เนื้อเรื่องและโครงเรื่อง ศกุนตลา เป็นบทละคร
ที่แสดงให้เห็นว่าความรักมีอำนาจบันดาลให้เกิดได้ทั้งความสุขและความทุกข์
เนื้อเรื่องเริ่มด้วยท้าวทฤษณันต์กษัตริย์แห่งกรุงหัสตินเสด็จออกล่าสัตว์ในป่า
จนกระทั่งไปถึงอาศรมของพระกนิษะมนี ซึ่งขณะนั้นพระมุนีกำลังไป
บำเพ็ญพรต ณ โสมเดีออร์ก เพื่อสะเดาะเคราะห์ให้กับนางศกุนตลาที่พระมุนี
เลี้ยงไว้ ถ้าหินหนึ่งห้ามมิให้ท้าวทฤษณันต์ทำร้ายสัตว์ พระองค์ทรงปฏิบัติ
ตามจึงได้รับเชิญเสด็จไปยังอาศรม ท้าวทฤษณันต์ทรงพบกับนางศกุนตลาซึ่ง
มีหน้าที่ต้อนรับแขกของอาศรม ทั้งสองต่างพอใจในกันและกัน
แต่นางศกุนตลาเกิดความเศร้าโศกเนื่องจากไม่ทราบวาท้าวทฤษณันต์

¹ นาฏกะ คือ ละครที่เป็นคำพากย์ และเจรจาคล้ายบทโขน
ของไทย แต่มีแบ่งชุดหรือปริเฉทเป็น 7 ชุด คำที่แต่งเป็นคำฉันทลักษณ์ต่าง ๆ
ตามแต่ละจะเหมาะสมแก่คำพูดของตัวละคร (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
เจ้าอยู่หัว, 2515 : 1)

ทรงคิดอย่างไรในตัวนาง ขณะทีนางกำลังปรารถนาเรื่องนี้กับอนุสุธาและ
ปิยวาทน์เลี้ยง ท้าวทฤษณันต์ก็ทรงแอบได้ยินจึงทรงเปิดเผยความในใจ
ให้นางทราบในที่สุดก็ได้นางเป็นชายา ปัญหาเริ่มเกิดขึ้น เมื่อท้าวทฤษณันต์
ต้องเสด็จกลับเมืองแต่ไม่อาจนำนางสกุนตลากลับไปด้วยได้เนื่องจากเกรง
พระกัมวามุนี

ก่อนเสด็จกลับเมืองท้าวทฤษณันต์ทรงมอบอำมรงค์
แก่นางสกุนตลาเป็นประจักษ์นักษัตรและไว้คู่ต่างหน้า 1 วง นอกจากนั้น
ยังทรงให้คำมั่นว่าจะส่งทูตมารับนางในภายหลัง ปัญหาความขัดแย้ง
เริ่มชวยตัวมากขึ้น เมื่อวันหนึ่งฤๅษีทิวาสเดินทางมาถึงอาศรมแต่ไม่ได้รับ
การต้อนรับจากนางสกุนตลา เนื่องจากนางกำลังไม่สบายใจเพราะคิดถึง
ท้าวทฤษณันต์ ฤๅษีทิวาสจึงสาปแช่งว่าหากนางกำลังคิดถึงผู้ใด ก็ขอให้ผู้นั้น
ว่านางไม่ได้ต่อมาเมื่อทราบความจริงว่านางไม่ได้ตั้งใจที่จะลบหลู่ตน
ฤๅษีจึงเปลี่ยนคำสาปแช่งว่า หากผู้นั้นเห็นแหวนที่ให้ไว้กับนางก็ให้จำ
ความหลังต่าง ๆ ได้ หลังจากนั้นพระกัมวามุนีได้ให้นางพราหมณีโคดม
นำนางสกุนตลาไปถวายท้าวทฤษณันต์ แต่พระองค์จำนางไม่ได้ตั้งคำสาป
นางสกุนตลาจะนำอำมรงค์มาเป็นประจักษ์นักษัตร แต่ปรากฏว่านางได้ทำหา
สที่แม่น้ำวณะเดิรทาง ตั้งเห็นท้าวทฤษณันต์จึงกล่าวประณามและขับไล่ใส่ส่งจนนาง
ต้องลาจากไป ปัญหาได้คลี่คลายเมื่อโสมรธาบุตรโหดจะขอรับตัวนางไปพำนัก
ที่เรือนตน เพราะนางกำลังตั้งครรภ์ หากนางคลอดกุมารที่มีลักษณะมหาบุรุษ
ความคำทำนายของราชครุฑก็แสดงว่านางพูดความจริง ควรยอมรับนางเป็นมเหสี
เหตุการณ์ต่อยคำเนินไปสู่จุดจบ เมื่อนางฟ้าเหาะลงมาอ้อมนางสกุนตลาไปสวรรค์
ต่อมาราชบุรุษได้จับกุมชาวประมงในชื่อหาทโหมษพระอำมรงค์ แต่กุ่มก็แจ้งว่า
เขาพบแหวนวงนั้นในห้องปลา ความทราบถึงท้าวทฤษณันต์ เมื่อได้ทอดพระเนตร
เห็นอำมรงค์ก็ทรงจำความหลังได้ทั้งหมด ท้าวทฤษณันต์ทรงระลึกถึง
และเสด็จโศกคร่ำครวญหานางสกุนตลา แต่ไม่รู้ว่าจะไปตามหานางได้จากที่ใด
ความทราบถึงพระอินทร์จึงทรงช่วยโศกให้ท้าวทฤษณันต์ปราบฮัษย์กาลเม
จมีพิษณะ ได้รับรางวัลคือนางสกุนตลาและโอรส

16.2.2 ความสำคัญของแหวนในเรื่อง ศกุนตลา

เนื่องจากเรื่อง ศกุนตลา เป็นบทละครที่แก่น

ของเรื่องแสดงให้เห็นถึงอำนาจของความรัก ดังนั้นแหวนในเรื่องนี้จึงมีความสัมพันธ์กับแก่นเรื่อง เพราะแหวนในเรื่อง ศกุนตลา เป็นแหวนที่ตัวละครมอบให้แก่กันเพื่อเป็นพยานแห่งความรัก กรณ์แสดงให้เห็นว่าท้าวทฤษณันต์พอพระทัยนางศกุนตลาตั้งแต่แรกเห็น ดังคำประพันธ์ว่า "นี่หรือบุตริพระดาบสงามหมตหาใครจะเปรียบได้" และ "สมควรจะเป็นคู่ครองร่วมห้องวนิดามารศรี" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2515 : 18-19) ส่วนนางศกุนตลา ก็มีจิตปฏิพัทธ์ในท้าวทฤษณันต์เช่นกัน ดังคำประพันธ์ว่า "พอได้ประสบพบเนตรทรงเดชไพบเป็นใหญ่ เหมือนศรีศักดิ์มาปักกลางทักขี ดวงใจจ่ออยู่ที่กุบาค" (เรื่องเดียวกัน : 22) ความรักของทั้งสองเป็นรักแรกพบ นางศกุนตลารักท้าวทฤษณันต์อย่างบริสุทธิ์และจริงจัง นางยอมมอบกายและใจให้โดยไม่มีข้อแม้ใด ๆ อย่างไรก็ตามท้าวทฤษณันต์ก็แสดงให้เห็นว่ารักนางจริงโดยทรงมอบข้อมรงค์เพชรเรือนแก้วไว้เป็นประจักษ์พยานแห่งความรักพร้อมทั้งให้คำมั่นว่าจะส่งทูลมารับนางไปอยู่ด้วย ดังคำประพันธ์ว่า

จนนึกถึงเวลาต้องคลาไคล	จำไปเรีสร้างห่างห้อง
จุมพิศทราวมสงวนนวลละออง	ตระกองกอดไว้มิใคร่วาง
ยากจริงจริงต้องทิ้งน้องไว้	ครั้นจะอยู่ต่อไปก็ขัดขวาง
พี่ขอให้แหวนไว้แก่นวลนาง	เพื่อคุด่างหน้าผิผู้ตัวไกล
เมื่อถึงกรุงแล้วพี่จะจัดแจง	แต่งทูลมารับอย่าสงสัย
ครั้นจะคว้นชวนเจ้าเข้าไป	เหมือนสิ้นความเกรงใจลิกษอาจารย์

(ศกุนตลา : 26)

เห็นได้ว่ากรณ์ให้ท้าวทฤษณันต์ทรงเลือกที่จะมอบข้อมรงค์แก่นาง ทั้ง ๆ ที่มีเครื่องทรงอย่างอื่น เพราะการที่ชามมอบแหวนให้แก่หญิงหมายถึงการหมั้นตามประเพณีนั่นเอง นอกจากนั้นการให้คำมั่นว่าจะส่งทูลมารับ หมายถึงพระองค์จะทรงปฏิบัติตามขนบประเพณีให้ถูกต้อง

ถ้ามรดกตัวเองนอกจากจะเป็นตัวแทนแห่งความรัก และแทนองค์ท้าวทฤษณันต์แล้ว
 ยังมีมีความสำคัญอย่างมากต่อเหตุการณ์ในอนาคต เนื่องจากนางศกุนตลา
 ต้องคำสาปของฤๅษีทรวาสว่า

"แม้เวลาไม่ถึงปีถึงผู้ใด ผู้ที่ใจมิ่งมีวพระวางหลงรักอยู่ ณ บัดนี้
 จะไม่เอาใจใส่ใยดีต่อโยคีผู้ทรงพรต จนลืมหมดซึ่งหน้าที่ต้อนรับแขกผู้แปลกมา
 ของผู้นั้นจนลืมหน้าถึงแม้เห็นก้อย่าจำได้ เหมือนคนเมาสุราซึ่งพูดอะไรไว้
 เมื่อยามเมารุ่งขึ้นสร้างแล้วก็ลืมหมดละไมเกิด"

(ศกุนตลา : 30)

หลังจากคำสาปลดความรุนแรงลง เนื่องจาก
 ฤๅษีทรวาสกราบความเป็นจริงว่านางศกุนตลาไม่ได้ตั้งใจจะละเลขหน้าที่
 คำสาปจะลบล้างได้ก็ต่อเมื่อนางต้องมีชามรงค์ที่ท้าวทฤษณันต์ทรงมอบให้ไปแสดง
 เป็นประจักษ์พยานดังคำประพันธ์ว่า "ถ้าเมื่อใดนางไปพบกับสามี เมื่อเขา
 เห็นแหวนมณีที่ให้อันเนื่องมาจากกัน เมื่อนั้นแหละให้เขารู้สึกรำลึกถึงเมื่อร่วมรัก
 แล้วก็รู้จักจำได้รักใคร่กันมั่นคง" (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว,
 2515 : 31) ดังนั้นนางศกุนตลาจะต้องเก็บรักษาชามรงค์ไว้เป็นอย่างดี
 แต่เนื่องจากนางไม่ได้รับทราบคำสาปนั้นเพราะพี่เลี้ยงไม่ได้บอกเล่าให้ฟัง
 ปัญหาร้ายแรงที่สุดจึงเกิดขึ้นเมื่อเข้าไปถึงกรุงหัสตินแล้ว ท้าวทฤษณันต์จำนาง
 ไม่ได้ นางต้องใช้ชามรงค์เป็นประจักษ์พยาน แต่ชามรงค์วงนั้นก็หายไ
 ขณะเดินทาง ทำให้นางตกใจมาก คำประพันธ์ตอนนี้ คือ

เมื่อนั้น	โคมงามจิ้งจิ้งแกล้งไข
ชามีชามรงค์ทรงชัย	ประทานไว้เพื่อเป็นพยานรัก
แต่ครั้นมองดูที่นิ้วหัตถ์	ไม่เห็นแหวนเพชรรัตน์ของทรงศักดิ์
หน้าเพื่อคิดเล็ดหมดจากนิ้วพิศมัย	หงส์ลักษณะปมว่าจะวาชปาวะ

(ศกุนตลา : 38)

ปัญหาได้ขยายตัวถึงจุดสูงสุด เมื่อท้าวทุษย์อินต์
ประณามนางศกุนตลาว่าเป็นหญิงที่ "ข้ากามาไม่มีอาศ" (เรื่องเดิมยกขึ้น :
33) และขับไล่ให้ออกไปเสียจากวัง จนในที่สุดนางฟ้าก็มาอุ้มนางเหาะ
ไปอยู่บนสวรรค์ ช้ามรงค์อินเป็นพยานรักกลับทำให้นางศกุนตลาต้อง
ผลิตพาวจากผู้เป็นที่รักซึ่ง

ภายหลังเมื่อกลุ่มภิลชาวประมงได้พบช้ามรงค์วงเห็น
ในท้องปลาและกำลังจะนำออกขายก็ถูกจับได้ ช้ามรงค์ถูกนำไปคืน
เจ้าของเดิมคือท้าวทุษย์อินต์ พระองค์จึงระลึกเรื่องราวแต่หนหลังได้อีกครั้ง
และคร่ำครวญหาหนทางศกุนตลาด้วยความเศร้าโศกจนแทบจะครองสติไม่อยู่
ดังคำประพันธ์ว่า

เมื่อนั้น	พระจอมอาณาจักรเป็นใหญ่
ฉิษช้ามรงค์แล้วแว่วไว	ภูวไนยโศกพิลัยพรธนา
ไอศกุนตลาเมือขวัญ	ยิ่งกว่าชีวันเส่นหา
เสียแรงรักสมัครสมานมา	ควรฤาฟ้าอาลัยมอญงค์
-----	-----
ยิ่งปลุกแหวนทันทานรัก	ทรงศักดิ์ซึ่งคะนิงถึงโถมฉาย
รื้อนกลุ้มรุมท้าวรกาช	พระสุสาสคลั่งคลุ้มกลุ้มกมล
	(ศกุนตลา : 45)

เรื่องราวที่มีแหวนมาเกี่ยวข้ง จยลงเพียงนี้
จะเห็นได้ว่าแหวนในเรื่องศกุนตลา มีความสัมพันธ์กับแก่นเรื่องเป็นอย่างมาก
เพราะสภาพของความรักทำให้ตัวละครประสบทั้งความสุขและความทุกข์
และแหวนก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้เกิดความสุขความทุกข์อื่นเนื่องมาจาก
ความรักนั้น

จากการศึกษาเรื่องแหวนในฐานะองค์ประกอบของเรื่อง
ในวรรณคดีไทยจากวรรณคดีไทยจำนวน 16 เรื่อง พบว่าวิถีได้นำแหวน
มาสัมพันธ์กับองค์ประกอบของเรื่องในวรรณคดีไทยทุกเรื่อง บางเรื่องก็

จะนำแหวนมาสัมพันธ์กับองค์ประกอบเพียงส่วนเดียว ได้แก่

เรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ ไกรทอง และลักษณวงศ์ ซึ่งกวีนำแหวนมาสัมพันธ์กับ
โครงเรื่อง เรื่องศกุนตลา แหวนมีส่วนสัมพันธ์กับแก่นเรื่อง ส่วนบทละครนอก
เรื่องควา ไชยเชษฐ มณีพิชัย สังข์ทอง สังข์ศิลป์ชัย และนิทานคำกลอนเรื่อง
สิงห์ไกรภพ กวีนำแหวนมาสัมพันธ์กับตัวละคร โดยตัวละครใช้เป็น

เครื่องประดับเพื่อความสวยงาม และกวีแต่งตามขนบนิยมในการแต่งวรรณคดี
ก็ต้องมีบทตั้งองค์ทรงเครื่อง ยกเว้นเรื่องควา และสังข์ศิลป์ชัย ซึ่งตัวละคร
สวมแหวนเป็นเครื่องประดับแต่มีจุดประสงค์เพื่อใช้เป็นเครื่องรางของขลังด้วย
สำหรับวรรณคดีไทยเรื่องอื่น ๆ กวีนำแหวนมาสัมพันธ์กับองค์ประกอบของเรื่อง
มากกว่า 1 ส่วน กล่าวคือในบทละครเรื่องอุณรุท โคบุตร อิเหนา

และขุนช้างขุนแผน แหวนมีส่วนสัมพันธ์กับตัวละครและเนื้อเรื่อง โศกนอกเหนือ
จากกวีจะให้ตัวละครสวมแหวนเป็นเครื่องประดับแล้ว ยังใช้แหวนเป็นคำจ้าง
รางวัล ใช้ทำขวัญเด็ก ใช้เป็นของที่ระลึก และใช้แหวนในการเพิ่มบทบาทให้
กับตัวละคร คือตัวละครสามารถใช้แหวนเป็นอาวุธได้อีกด้วย ส่วนบทละคร
เรื่องรามเกียรติ์ และนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี กวีใช้แหวนมาสัมพันธ์กับ
องค์ประกอบของเรื่องถึง 3 ส่วนคือ สัมพันธ์กับตัวละคร เนื้อเรื่องและ
โครงเรื่อง อย่างไรก็ตามไม่ว่ากวีจะนำแหวนมาสัมพันธ์กับองค์ประกอบของ
เรื่องมากหรือน้อยส่วน แต่สามารถกล่าวได้ว่าแหวนเป็นองค์ประกอบสำคัญ
อย่างหนึ่งกวีใช้เป็นตัวกำหนดให้เรื่องดำเนินไปตามจินตนาการของตน